

57

จดหมายเหตุเรื่องตั้งเจ้าเมือง
และพระบรมราชาชาติพระราชนานเจ้าเมือง

หม่อมเจ้าหญิงอุบลรัตนมณีนดิยากร ทรงพิมพ์

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี

• ปีระกา พ.ศ. ๒๔๗๖

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี

พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๗๖

คำนำ

หม่อมเจ้าหญิงอภัยรศมาน กิติยากร มีรัชสึงไปยังหอสมุดสำหรับพระนครว่า ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอรณวดี ในเดือนมีนาคม ปีนี้ หม่อมเจ้าหญิงอภัยรศมาน ทรงใคร่พิมพ์หนังสือแจกเป็นการสนองพระคุณในฐานะที่เฝ้าทรงศึกษาอักษรสมัยจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์น้อยชาย่างเยาว์ ขอให้หอสมุดช่วยเลือกหนังสือถวาย และทรงแสดงความประสงค์ใคร่ได้หนังสือที่เกี่ยวกับรัชชกาลที่ ๔ หอสมุดจึงเลือกตราตั้งเจ้าเมืองและพระบรมราชาในรัชชกาลที่ ๔ ถวาย

ตราตั้งเจ้าเมืองและพระบรมราชาในรัชกาลที่ ๔ พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ เมื่อพิมพ์ครั้งแรกประหนึ่งเขียนแบบอย่างที่เราเรียกว่าตราหมู ต่อเมื่ออ่านด้วยความพิถีพิถันเห็นคุณค่าของตราเหล่านั้นว่า ให้ความรู้ต่างๆ กันตามภูมิประเทศที่มีตราไป ยกตัวอย่างเช่นตราตั้งเมืองวานรนิวาส กล่าวถึงยกบ้าน "มอญ" ขึ้นเป็นเมือง "อากาศอำนวย" และยกบ้าน "กุดสิง" ขึ้นเป็นเมือง "วานรนิวาส" และยังมีเสด็จเทศมณฑลที่ตั้งบ้านเมืองนั้นถึงนี้เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องให้เห็นประเพณีของเมืองนั้นๆ บ้างว่ามีการเป็นอยู่อย่างไร ประเพณีตั้งเจ้าบ้านผ่านเมืองครั้งกระนั้นตั้งกันอย่างไร ตลอดจนเครื่องยศและอิศราค่าธรรมเนียม ส่วนพระบรมราชาในรัชกาลที่ ๔ ก็ต้องให้เห็นทางการจัดการรักษาย่านเมืองและการปกครองในครั้งนั้น หวังว่าผู้ได้อ่านหนังสือนี้จะมีคามพอใจและถวายอนุโมทนา

หอสมุดสำหรับพระนคร

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

สารบาญ

ร่างตราตั้งเมืองวานรนิวาส—ตั้งท้าวจันโสมเป็น

หลวงประจักษ์ภูธรรักษา เจ้าเมือง, ท้าวโพธิสาร

เป็นอัครราช

หน้า ๑

คำธรรมเนียม

” ๗

ร่างตราตั้งเมืองยโสธร—ตั้งพระศรีวรวงษ์เป็น

พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง, ท้าวสุริยวงษ์

เป็นอุปฮาด, ท้าวชิตยะเป็นราชวงศ์, ท้าวพิมสาร

เป็นราชบุตร, ท้าวสุพรหมเป็นพระศรีวรวงษ์ กับ

พระบรมราชาบาท สำหรับที่เจ้าเมือง

” ๘

คำธรรมเนียม

” ๑๘

พระบรมราชาบาท สำหรับเมืองศรีสิทธิกัน เมืองมโนรม

” ๒๐

สารตราตั้งพระยาอนันตเป็นพระยาปราบบุรี

” ๒๕

พระบรมราชาบาท ที่พระราชทานแก่พระยาปราบบุรี

” ๒๘

ร่างตราถึงเมืองฉนวนนิวาส

ตั้งท้าวจันโสมเป็นหลวงประหารราษฎรรักษา เจ้าเมือง,

ท้าวโพธิสารเป็นอัครขาด,

วันที่แคว้นแรก ๘ ค่ำเดือน ๘ ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๗๒๒๓

ตราตรา เจ้าพระยาเพชร มาถึงเมืองฉนวนเมืองจัน เมืองยโสธร
ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าสั่งว่า พระสุนทร
ราชวงศา เจ้าเมืองยโสธรให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าท้าวจันโสม
นายครวี อัครวงศ์ วยบุตร เมืองอากาศอันวยซึ่งขึ้นกับเมืองนครพนม
พาศมัยพรรคพวกครอบครัวตามพระสุนทรราชวงศาทำราชการอยู่ณ
เมืองยโสธรเป็นคนฉกรรจ์ ๔๖๐ คน ชายหญิงใหญ่น้อยรวมทั้งคน
ฉกรรจ์ ๓๐๐๐ เศษ พระสุนทรราชวงศาผู้ถึงแก่กรรมให้พรรคครอบครัว
ตั้งอยู่บ้านกตลิ่งแขวงเมืองยโสธร พระสุนทรราชวงศาขอไว้พระบาท
นบกบ้านกตลิ่งขึ้นเป็นเมือง ขอท้าวจันโสมเป็นเจ้าเมือง ขอท้าวโพธิสาร
เป็นที่อัครขาด ทำราชการขึ้นเมืองยโสธร แต่ที่อัครวงศ์ ที่วยบุตร ขอให้
คงอยู่ตามเดิม แล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ จึงมีพระราชโองการดำรัสว่า
เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการ
โปรดเกล้าฯ ให้พระสุนทรราชวงศาว่าราชการเมืองยโสธรทั้งเมือง
นครพนม พระสุนทรราชวงศาบิดาท่านแต่งท้าวเพี้ยข่มไปเกลี้ยกล่อม

คริวเมืองทอมท้าวฟากของทรวนออก ไท้ท้าวท้าวค้ชวยเจ้าเมือง ท้าว
 ศรีสุราษฎร์ ท้าวเพี้ยศรีอวยคริวเข้ามาเป็นคนชายหญิง ๒๐๐๐ เศษ
 พระสุนทรราชวงศาให้ท้าวศรีสุราษฎร์นำคริวตั้งอยู่บ้านมองแขวงเมือง
 นครพนม แต่ท้าวค้ชวยสมักพาคริวไปตั้งอยู่ณเมืองสกลนคร ครั้นถึง
 แผ่นดินยุชุนัน พระสุนทรราชวงศาการบยั้งกมลทศพระกรณาของคิง
 อีรนทรเป็นเมือ ขอท้าวศรีสุราษฎร์เป็นเจ้าเมือง ก็ไต่ ไปรทเกล้า
 ให้ยกบ้านเมืองมองเป็นเมืองอากาศอ้านวย ทั้งท้าวศรีสุราษฎร์เป็น
 หลวงพลาณกุลเจ้าเมือง ทั้งอักษาก อักวงค้ วัวยคร ครบตามตำแหน่ง
 ก็ให้ทำราชการขึ้นกับเมืองนครพนม ครั้นอยูมาอุปฮาดราชวงศ์เมือง
 นครพนม บอกกล่าวโทษพระสุนทรราชวงศา ว่ารับหนังสือญวนท
 กรุงเทพ ๑ ขึ้นไปแล้วแก่งท้าวเพี้ยนาหนังสือจะไปส่งให้ญวนนอกเขตค
 นอกแดน อุปฮาดจับหนังสือไปบอกส่งลงมากรุงเทพ ๑ พระสุนทรราช
 วงศามีความผิด จึงไปรทเกล้า ๑ ให้ทั้งอุปฮาดเป็นพระพนมนันครักษ์
 เจ้าเมืองนครพนม ให้พระสุนทรราชวงศามาว่าราชการแต่เมืองยโสธร
 เมืองเคียว แล้วก็ได้มีตราขึ้นไปว่าพวกครอขคริวที่พระสุนทรราชวงศา
 เกลี้ยกล่อมเข้ามาตั้งเป็นเมืองทำราชการขึ้นเมืองนครพนมนัน เมืองไต
 ระสมักมาขึ้นอยู่กับพระสุนทรราชวงศา ก็ให้มาอยู่ตามไรสมัก เจ้าเมือง
 อุปฮาด ราชวงศ์ ท้าวเพี้ยเมืองเวณนคร เมืองรามราช เมืองอากาศ
 หลวงพลาณกุล อักษาก เมืองอากาศอ้านวย ทราบความแล้วพร้อมใ
 ก็นไปสมักมา ระขอทำราชการอยู่ณเมืองนครพนมไปตามเดิม แต่
 อักวงค้ วัวยคร เมืองอากาศอ้านวย พาสมักพรรคพวกตามพระสุนทร

ราชวงศ์มาอยู่เมืองยโสธรก็นานหลายปียังหาได้ช่วยเลี้ยงตั้งแต่งไม่
พอพระสุนทรราชวงศ์ถึงแก่กรรมการค้างอยู่ ครั้นพระสุนทรราชวงศ์
คนใหม่ ขอให้ยกบ้านกุดสิงเป็นเมือง ขอทำวจนโสมเป็นเจ้าเมือง
ท้าวโพธิสารเป็นอัครราช ท้าราชการขึ้นแก่เมืองยโสธรนั้นชอบแล้ว
ไปรุดเกล้าฯ ให้ขนานนามบ้านกุดสิงเป็นเมืองวานรนิวาส พระราชทาน
นามสัญญาบัตรประทับพระราชลัญจกร ตั้งท้าวจันโสมเป็นที่หลวงประชา
ราชภูรวิกรมเจ้าเมือง ท้าวโพธิสารเป็นอัครราช ให้พระราชทานหลวง
ประชาราชภูรวิกรมคิลาตหมากเงินสำรับ ๑ คน โทเงินสำรับ ๑ เตือ
เข้มชาย ๑ ผ้าสำน ๑ ผ้าสัทยิมติดกิลย ๑ ผ้าขุมผืน ๑ ผ้าแพร
ย่นแถบ ๑ เป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์ ให้พระราชทานอัครราชคิลาต
อัครลัศ ๑ ผ้าโพกติดกิลย ๑ ผ้าสำนผืน ๑ แพรย่นแถบ ๑ ผ้าขุม
ผืน ๑ เป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์ ให้ทำราชการขึ้นกับเมืองยโสธร
ต่อไป ให้พระสุนทรราชวงศ์กับ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ย
ผู้ใหญ่จัดแจงแบ่งเขตต์แขวงเมืองยโสธร ให้หลวงประชาราชภูรวิกรม
เจ้าเมือง อัครราช อัครวงศ์ วยบุตร ดูแลว่ากล่าวจะแบ่งที่ให้ตั้งแต่
บ้านใหม่ไปถึงบ้านโคกตะวันตกตะวันออก ทิศเหนือ ทิศใต้ ไปจนเพียง
บ้านไร่ซึ่งเป็นเขตต์แขวงเมืองยโสธรก็สุดแต่พระสุนทรราชวงศ์ อุปฮาด
ราชวงศ์ ราชบุตร จะปลูกษาหารหรือเห็นชอบเห็นควรแล้วให้พร้อมกันยก
หลักเส้าไม้แก่นไว้เป็นสำคัญ มอบให้หลวงประชาราชภูรวิกรมเจ้าเมือง
อัครราช อัครวงศ์ วยบุตรดูแลว่ากล่าวตามอย่างเมืองน้อยขึ้นเมืองใหญ่
ต่อไป ห้ามอย่าให้ไปรุดเขตต์แดนยกเอาที่ดินหัวเมืองใกล้เคียงมาเป็น

เขตต์แขวงเมืองวานรนิวาส อย่าให้ มีความวิวาทเกี่ยวข้องกับใครได้เป็น
 อันชาติที่เกี่ยว และเมืองวานรนิวาสเป็นเมืองตั้งใหม่ ยังไม่รู้กฎหมาย
 อย่างธรรมเนียมการบ้านการเมือง ทั้งกรมการทั่วเพี้ยก็ขาดว่าง หลวง
 ประชากรราษฎรรักษาจะขอผู้ใดเป็นที่ใด ก็ให้พระสุนทรราชวงศาจัตมา
 ตั้งแต่งขน ให้ครบตามตำแหน่งที่ มีราชการมาจะให้ใช้สอยต่อไป
 แล้วให้พระสุนทรราชวงศาจัตมาแลท่านข้าราชการว่ากล่าวสั่งสอน หลวงประชา
 ราษฎรรักษา อิศชาติ อิศวงศ์ วรรณทร ให้รักษาสัตย์สุจริตคึกคักราชการ
 ตลอดพระเดชพระคุณโดยชอบตรงจงรักภักดี จะมีราชการบ้านเมืองและ
 คึกคักความมาประการใด ให้ปลุกยกทหารหรือพระสุนทรราชวงศา อุปฮาด
 ราชวงศ์ ราชบุตรระบิงคัยบัญชาที่เป็นราชการสิ่งใด ก็ให้หลวง
 ประชากรราษฎรรักษา อิศชาติ อิศวงศ์ วรรณทรระบิงคัยพระสุนทรราชวงศา
 อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองยโสธรผู้ใหญ ให้อิสชาติ อิศวงศ์
 วรรณทร ท้าวเพี้ยพงระบิงคัยหลวงประชากรราษฎรรักษาแต่ซึ่งชอบด้วยราชการ
 อย่าให้มีความรังเกียจถือเปรียบแก่งแย่งให้เสียราชการไปแต่อย่างใด
 อย่างหนึ่งได้ ประการหนึ่งเมืองวานรนิวาสตั้งขึ้นใหม่ ไพร่พล
 ครอขครวยังไม่มีที่ทำมาหากิน ให้หลวงประชากรราษฎรรักษา อิศชาติ
 อิศวงศ์ วรรณทร แลท่านข้าราชการทั่วเพี้ยครอบครัวไพร่พลเมืองให้
 ได้ทำไร่นาทำมาหากินตั้งเหย้าเรือนเป็นภาคภูมิ ให้บ้านเมืองบริบูรณ์
 มั่งคั่งขนงใจ อนึ่งท้าวเพี้ยไพร่พลเมืองจะมีคดีชยความบริ้องฟ้อง
 เกี่ยวข้องกันเป็นแต่ความผิดเส็จ ก็ให้หลวงประชากรราษฎรรักษา ท้าว
 อิศชาติ อิศวงศ์ วรรณทร ปลุกยกทหารออกกันชำระว่ากล่าวพิพากษาตัดสิน

โดยยุติธรรมให้เย็นแก่กัน อย่าให้ความราษฎรข้างตัวได้ความ
 เกิดครั้น ถ้าเป็นความมหันตโทษข้อใหญ่ ก็ให้เขาข้อความไปแจ้ง
 กับพระสุนทรราชวงศา อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ยเมือง
 ยโสธรจะได้ว่ากล่าวตักเตือนให้สำเร็จตามกฎหมายอย่างธรรมเนียม
 เมืองสืบมาแต่ก่อน ประการหนึ่ง ไพร่พลเมือง ๆ วานวนิวาสยัง
 น้อยเบาบางอยู่ ให้หลวงประจาราษฎร์รักษา ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตร
 ท้าวเพี้ยอุฎกษาท้าวอกที่พระสุนทรราชวงศา อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร
 ท้าวเพี้ยเมืองยโสธรศึกษาต่างท้าวเพี้ยข้ามไปเกลี้ยกล่อมครอบครัว
 พวกห้องซึ่งยังหลยหนักค้ำอัยฟากของตะวันออก เาามาเพิ่มเติมได้
 บ้านเมืองเขาอีกให้ไ้จึงมาก ให้บ้านเมืองมีไพร่พลบริบูรณ์มังคังขึ้นจะ
 ไ้เป็นเกียรติยศและความชอบสืบไป อนึ่งให้หลวงประจาราษฎร์รักษา
 ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตร บุตรหลานท้าวเพี้ยมีใจเลื่อมใสในกองการ
 กุศลสร้างวัดวาอารามขึ้นไว้สำหรับบ้านเมืองทำนุบำรุงพระสงฆ์สามเณร
 ให้ปฏิบัติเล่าเรียนฝ่ายคัมภีร์พระวินัยสมาธิให้พระศาสนาถาวรรุ่งเรือง
 จะไ้เป็นเท่ไหว้ ทศกการบูชา และทำญให้ท่านเป็นกองการกุศลสืบไป
 อนึ่งเมืองอากาศอันนวยแต่ก่อนรีบทำส่วยเร็ว ครั้นผู้คนครอบครัวคว
 เลขมาเป็นเมืองวานวนิวาสขึ้นเมืองยโสธรแล้ว เลขนครรัมีอยู่ ๔๖๐ คน
 เคยทำส่วยเร็วแต่ก่อนบ้ละเท่าใด ก็ให้หลวงประจาราษฎร์รักษา อัครฮาด
 อัครวงศ์ วรบุตร เกณฑ์เลขชกเก็บผลเร็วส่วย ส่งลงไปทูลเกล้าฯ
 ถวายให้ครบจำนวนเสมอทุกปี อย่าให้เร็วส่วยชกค้ำล่วงงวดล่วงบ้ไปไ้
 ประการหนึ่งให้เจ้าเมือง อัครวงศ์ อัครบุตรกำชัยกำสาไพร่บ้านพลเมือง

อย่าให้คืบหาพากันสู้ย่น กินย่น ซอสน ขายย่น และเป็นโจรผู้ร้าย
 คุกซึ่งฉ้อกระบัตร์เข้มเหงราชฎรลुक้าวณิซให้ไต่ความยากแค้นเคียด
 ร้อนได้ ถ้าถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสารทก็ให้หลวงประธารราชฎรรักษา
 ท้าวอัครวงศ์ วยบตร ษตรหลานท้าวเพ็ญไปพร้อมด้วยพระสุนทรราชวงศา
 ษยชาค ราชวงศ์ ราชษตรที่วักวอารามจำเพาะพระพิกตรพระพุทธรเจ้า
 พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า ย้ายหน้าค้อกรงเทพ ฯ กรวยถวายเป็นข้ม
 กระทำสัตยานุสัย ถวายต่อใต้ฝ่าละออง ฯ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว รัชพระราชทานนำพระพิพทมส์จายละ ๒ ครั้ง ตามอย่างตาม
 ธรรมเนียมเดิมของทุกขัสยไป

สารทวามาณวัน ๒๑ ๘ ค่ำ ๒๔๖๖ ๒๕๖๖
 ๘

คำธรรมเนียม

เดิมเรียกคำธรรมเนียมอย่างตรี คือ พระศรีวรวราชเป็นเจ้าเมือง
 ค่าตั้ง ๒ ชั่ง ค่าตรา ๑ ชั่ง ค่าเบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง ๑ บาท รวมเป็น
 ๓ ชั่ง & ค่าตั้ง ๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง ๑๕ ค่าตั้ง $\%$. ท้าวสุริยะเป็นอุปฮาด
 ค่าตั้ง ๑ ชั่ง ๑๐ ค่าตั้ง ค่าตรา ๑๕ ค่าตั้ง ค่าเบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง ๑ บาท
 รวมเป็น ๒ ชั่ง ๑๐ ค่าตั้ง ๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง & ค่าตั้ง $\%$. ท้าวชิตยะ
 เป็นราชวงศ์ ค่าตั้ง ๑ ชั่ง ค่าตรา ๑๐ ค่าตั้ง ค่าเบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง
 ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๑๕ ค่าตั้ง ๑ บาท ให้ ๑๗ ค่าตั้ง $\%$. พระศรี
 วรวราช ถิราชบุตร ค่าตั้ง ๑๕ ค่าตั้ง ค่าตรา ๗ ค่าตั้ง ๒ บาท ค่า
 เบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๗ ค่าตั้ง ๓ บาท ราชบุตร
 ให้ ๑๐ ค่าตั้ง พระศรีวรวราชให้ ๗ ค่าตั้ง $\%$.

เดิมเรียกคำธรรมเนียมอย่างเมืองอากาศอำนาจ ท้าวจันโสม
 เป็นเจ้าเมือง ค่าตั้ง ๑๐ ค่าตั้ง ค่าตรา ๕ ค่าตั้ง ค่าเบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง
 ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๑ บาท ให้ ๑๐ ค่าตั้ง $\%$. ท้าวไพธสารเป็น
 ฮักฮาด ค่าตั้ง ๗ ค่าตั้ง ค่าตรา ๕ ค่าตั้ง ค่าเบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง ๑ บาท
 รวมเป็น ๑๗ ค่าตั้ง ๑ บาท ให้ ๗ ค่าตั้ง ๑ บาท $\%$.

พระสุนทร ๑ ชั่ง ๑๕ ค่าตั้ง ทัง ๑ ชั่ง ตรา ๑๐ ค่าตั้ง เบี้ยเสร์
 & ค่าตั้ง แบ่งตั้ง ๑ ชั่ง รัชสัง ๑ ค่าตั้ง ตั้งยก ๓ บาท ตรา ๑๐ ค่าตั้ง
 เบี้ยเสร์ ๓ ค่าตั้ง ๑ บาท $\%$. อุปฮาด ๑ ชั่ง & ค่าตั้ง ทัง ๑๕ ค่าตั้ง
 ตรา ๕ ค่าตั้ง เบี้ยเสร์ & ค่าตั้ง แบ่งตั้ง ๑๕ ค่าตั้ง รัชสัง, ตั้งยก

เจียก ๓ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๕ คำตั้ง เข้ตเส้ง ๓ คำตั้ง ๑ บาท %
 ราชวงศ์ ๓๗ คำตั้ง ทง ๘ คำตั้ง ทวา ๕ คำตั้ง เข้ตเส้ง ๕ คำตั้ง
 แแบ่งทง ๘ คำตั้ง สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๕ คำตั้ง
 เข้ตเส้ง ๓ คำตั้ง ๑ บาท % ราชบุตร ๓๐ คำตั้ง ทง ๓ คำตั้ง ๑ บาท
 ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเส้ง ๕ คำตั้ง ๑ บาท แแบ่งทง ๓ คำตั้ง
 ๑ บาท สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท
 เข้ตเส้ง ๓ คำตั้ง ๑ บาท % พระศิวราช ๘ คำตั้ง ทง ๓ คำตั้ง ๑ บาท
 ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเส้ง ๓ คำตั้ง ๑ บาท แแบ่งทง ๓ คำตั้ง
 ๑ บาท สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเส้ง
 ๑ คำตั้ง ๒ บาท %

หลวงพระหาราชภูวริक्षा ๓๐ คำตั้ง ทง ๓ คำตั้ง ๑ บาท ทวา
 ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเส้ง ๕ คำตั้ง ๑ บาท แแบ่งทง ๓ คำตั้ง ๑ บาท
 สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเส้ง ๑
 คำตั้ง ๑ บาท

อศชาติ ๘ คำตั้ง ๑ บาท ทง ๓ คำตั้ง ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท
 เข้ตเส้ง ๒ คำตั้ง ๓ บาท แแบ่งทง ๓ คำตั้ง ๑ บาท รัชกษสย ๑ คำตั้ง ๓ บาท
 ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเส้ง ๑ คำตั้ง %

ร่างตราถึงเมืองยโสธร

ตั้งพระศรีวรวงษาเป็นพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง
ท้าวสุริยวงศเป็นอุปฮาด ท้าวจัตยะเป็นราชวงศ์
ท้าวพิมพ์สารเป็นราชบุตร ท้าวสุพรหมเป็นพระศรีวรวงษา
กับพระบรมราชาไชวาทสำหรับเจ้าเมือง

วันพุธ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีระกา ตรีศก จุฬศักราช ๒๒๓๓

ลาวตรา ให้พระภักดีศรี มาตย์ เมืองแสนเมืองรัตนท้าวเพี้ย
เมืองยโสธร

ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเห็นเกล้าสั่งว่า พระสุนทร-
ราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรข้างเมืองแก่งคันทรหม ที่เจ้าเมืองว่างชัย ได้มี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีวรวงษาผู้ช่วยราชบุตร
พระสุนทรราชวงศา ราชบุตรการเมืองมาด้วยท้าวเพี้ยกรมกรกันาน
หลายปี ไม่มีศกความส่งไต่ลงมาให้ชกต้องได้ผลระออง ๓ ครน
โปรดเกล้าให้เจ้าพระยานครราชสีมาขึ้นมายับแนบของสักเลข ก็นำ
ท้าวเพี้ยท้าวตยมารักษาหลังเมืองได้ ผู้คนมาก แล้วแต่งท้าวพิศม
ข้างท้าวหมตควาจะข้ามไปเสนาแนวหาจ้างอชยาวรงค์ ท้าวเพี้ยต้องได้
กำฝืนเผือกชกนำมาด้วยถึงเมือง ก็ไม่หนีไว้ให้เห็นเจ้าหน้าข้า
มาแจ้งกับเจ้าพระยานครราชสีมา และมีไชยชกลงมาให้ท้าวพิศมคุม

พระกรุณามีความชวยมาก พอจะเป็นที่พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง
 รักษาบ้านรักษาเมือง ตัดสินคดีของรามฎรไปไต่ จึงไปรตเกล้าให้
 พระราชทานนามสัญญาบัตรประทัยพระราชสัญญาจกรตรงพระศรีวิราชเป็น
 พระสุนทรราชวงศาตามหาชัยชาติ ประเทศราชค้ำวงศักดิ์ยศฤๅไกร
 ศรีพิชัยสงคราม ถัดศักดิ์นา... ไร่ไปรตให้พระราชทานพานหมาก
 เงินกลมตมทองปากจำหลักกลีบบัว ๑ เครื่องในทองคำ ขวงหมาก ๒
 สะตม ๑ กลดยสัง ๑ ชองพลู ๑ ชองขุหรี ๑ มืดหมาก ๑ เล่ม
 รวมเป็น ๑ สำรับ คนโททองคำ ๑ กระโถนเงินตม ๑ ประคำทองคำ
 ดวย ๑ กระบุงทองคำห้าขั้ง ๑ เล่ม สัปทนขลุ่ยคัน ๑ เสื้อกำมะหยี ๑
 หมวกตุ้มขลุ่ยกำมะหยี ๑ สำรับ ขันชนวนทองแดง ต้นเลี่ยมขอก ๑ เสื้อ
 เข็มชายรวี ๑ เสื้อแพรเงินขาว ๑ แพร่ลี้ตักกลีบ ๑ ส่วนไทยขกทอง ๑
 ผ้าขุยมะพร้าว ๑ ผ้าลายเกี้ยว ๑ แพร่ขาวหงอนไก่ลายเพลา ๑ แพร่
 ขาวโลสิน ๑ เป็นเครื่องยศบรรพาคักดิ์ ให้พระศรีวิราชผู้เป็น
 พระสุนทรราชวงศา ว่าราชการรักษาบ้านเมืองตามอย่างหัวเมืองลาว
 ข้าขอบขัณฑเสมาสืบไป และให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองบังคับ
 บัญชาว่าราชการบ้านเมืองตัดสินสำเร็งกิจสุขทุกข์ของอาณาประชาราษฎร
 พร้อมด้วยอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ยโดยยุติธรรมแต่ก่อน
 สืบ ๆ มา ให้อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ยพึงบังคับบัญชา
 พระสุนทรราชวงศาผู้ใหญ่แล้วชวยด้วยราชการ อย่าให้มีความรังเกียจ
 ถัดเปรียบแย่งแย่งให้เสียดราชการไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่งได้ และพระ
 บรมราชาโหวาเหล่าท้าวที่เจ้าเมืองนั้น ไต่ ไปรตเกล้าพระราชทานขึ้นมา

ด้วยพระทัยหนึ่งความแจ้งอยู่แล้ว ให้พระสุนทรราชวงศาหมั้นกับพระบรม
 ราโชวาทให้รู้ไว้แจ้งทุกข้อทุกกระทง จะได้บังคับบัญชาราชการบ้าน
 เมืองให้ถูกต้อง แล้วให้พระสุนทรราชวงศาเอาพระบรมราโชวาทอ่าน
 ให้ขุนทรสถานแสนท้าวฟังจะได้ปฏิบัติสืบไป อนึ่งเมืองยโสธรทำส่วยผล
 เร็วส่วยผ้าขาวอยู่แต่ก่อนอย่างไร ครั้นไปรทเกล้า ฯ ทั้งพระศรี-
 วรรราชเป็นที่พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรแล้ว ถ้าถึงงวดถึงบ
 จะส่งผลเร็วส่งเงินส่วยผ้าขาว ก็ให้พระสุนทรราชวงศาชำระเร่งรัดส่ง
 ผลเร็วส่งเงินส่วยผ้าขาวจำนวนชั่งและค้ำงส่งลงมาให้ครบ ตามเคยส่ง
 มาแต่ก่อน อย่าให้ส่วยผลเร็วส่วยผ้าขาวของหัววงศา ค้างส่งงวด
 ล่วงไปไม่ได้

สารตรามาณวัน ๔^๓ ๘ คำ บัระภาตรีศก^{๓๓}

ร่างตรา^๓พระราชเสนาทำ ๆ แล้วเอามาส่งสั่งว่ากราบเรียนพระ
 สมุหนายกแล้ว มีบัญชาสั่งว่าให้^๓ไปตามร่างนี้เพชฌ
 วัน ๓ ๘ คำ พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองไปรับตราตั้งที่จวนไปแล้ว

ด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราโชวาท
 ให้พระศรีวรรราชผู้เป็นที่พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรขึ้นมารับ
 บ้านเมืองปกครองณาคีฬินซึ่งอาณาประชาราษฎร์โดยยุติธรรมตามอย่าง
 สืบมาแต่ก่อน ให้อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร ญาคิฬิน้องท้าวเพี้ยผู้ใหญ่
 ผู้น้อยในเมืองยโสธร เมืองชนพมบังคับบัญชาพระสุนทรราชวงศา
 เจ้าเมือง โดยชอบด้วยราชการตามขนบธรรมเนียม อย่าให้ถือเบรียบ
 แก่งแย่งให้ เป็นอริวิวาทแก่กัน ให้สืบ ราชการ แล่น ดิน ไป แต่สิ่งใด

สิ่งหนึ่งใด และให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธร อุปฮาด
ราชวงศ์ราชบุตรภูวนาคีพี่น้องท้าวเพี้ยทงปวงจงประนอมกันตามฉันทน์
ผู้ใหญ่ผู้น้อย จะมีราชการบ้านเมืองและการศึกสงครามประการใด
ก็ให้พร้อมมูลกันคิดอ่านที่ราชการของพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระ
พระรอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไทยไชยสงครามด้วยสัจจิตต์ราชการแผ่นดิน ช่วยกัน
รักษาบ้านเมืองขอบขัณฑสีมา รักษาบ้านทางสี่ สมน้ำว่าราชการอย่าให้
มีความประมาท จะมีราชการศึกสงครามทางใดก็ให้ช่วยกันจัดแจง
สู้รบช่วยกันรักษาเขตแดนไว้กว่ากองทัพกรุงเทพ และกองทัพหัวเมือง
ที่ไกลจะชนมาถึง อย่าให้เสียเขตแดนกับข้าศึกใด ประการหนึ่งให้
ตรวจการค้ายศบ้านเมืองขึ้นใหญ่ขึ้นค้ายศคิดเครื่องคัสตราวุธกระสุนดิน
ทำให้มีบริบูรณ์พร้อมมูลไว้สำหรับบ้านสำหรับเมือง ก็ให้ทำนุบำรุง
ทหารพลให้พร้อมสรรพ จะมีราชการศึกสงครามประการใดก็ให้พร้อม
พร้อมทันที่ราชการ ประการหนึ่งให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง
ยโสธรอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรตั้งอยู่ในทศพิษราชธรรม ให้มีใ
กอบไปทั่วเขตการบูรณาโดยอ้อมทำนุบำรุงภูวนาคีพี่น้องท้าวเพี้ยไพร่บ้าน
พลเมืองลูกกำไลชโยให้ขยันเป็นสุข ก็ให้ปลงใจลงในพระพุทธ
ศาสนาปฏิบัติสัจธรรมสร้างวัดวาอารามบำรุงพระสงฆ์สามเณร ให้ปฏิบัติแล้ว
เวียนปริยัติธรรมให้พระพุทธานุชาจารย์ไปภายหน้า จะได้เป็นกอง
การกุศลผลประโยชน์สืบไป ประการหนึ่งเมืองยโสธรจัดแจงแต่ง
กองไปลาดตระเวนสืบสวนราชการ และทำส่วยอยู่แต่ก่อนอย่างไร ก็
ให้จัดกองไปลาดตระเวน และเกณฑ์ไพร่ไปเก็บเร็วเหมือนแต่ก่อนอย่า

ให้ขาด ถ้าถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้พระสุนทรราชวงศา
 เจ้าเมืองยโสธรอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร ท้าวเพี้ยผู้ ใหญ่ผู้นั้นช่วยพร้อมกัน
 ฌวักว อาราม จำเพาะพระพิทักษ์พระพิทักษ์พระธรรม พระสงฆ์ให้บ้ายหนัก
 ต่อกรุงเทพฯ กราบถวายบังคมกระทำสัตย์ถวายด้วยดีให้ฝ่ายละของ
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชชูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ตามอย่างตามธรรมเนียมสืบไป อนึ่งที่กรุงเทพฯ โยครกเกล้า ฯ ให้
 จินตคามภักษชอชยผ่นแฉ่งจพวยเคียว คนที่เป็นเพศไทยมิให้เข้า
 เพศจีนนั้น ห้ามไม่ให้ชอชยผ่น ความนี้รับชยในพระวรชกกับชย
 ให้ ศักดิ์มพิสงในกระต่าย สว่างนรกใ้ชยผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ
 หัวเมืองต่างได้ฝ่ายหนึ่งแล้ว ให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าช่วยห้าม
 ขรามยตร์กลดาเทวเพี้ยพร้อมเมืองอย่าให้คบหาปากันสืบผ่นชยผ่น
 ขายนั้นและเป็นโรผู้ร้ายทำลายพระพุทธรูปพระเจ็ยฐาน พระอโยสถพระ
 วิหาร และฆ่าช้างเขางอนนาย ข่าส่วอิมมคณ ชอชยผ่นชยผ่นชยผ่นห้าม
 กระทำให้ ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใด
 สิ่งหนึ่งที่ได้เป็นดินชยผ่นชยผ่นชยผ่น

พระบรมราชาโอรสทให้ ไว้ฉวัน ๔๑๘ คำพระภาดระศึก

วังตราพระบรมราชาโอรสทให้พระระจเดนาทำ ๆ แล้วเอมาส่งสั่งว่า
 กรวยมียนพอม ๆ สมขนาดณเดว มียอชยผ่นชยผ่นชยผ่นให้มิให้ชยผ่นชย
 นเดก

วัน ๑๘ คำพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรอุปฮาดพระบรมราชาโอรสท
 ทจวนไปแล้ว

สารตรา เจ้าพระยาศรีสุทนต์ มาดงเมืองแสนเมืองจันทวายุ
เมืองยโสธร

ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเห็นอเกล้าสั่งว่าไปรคเกล้า ฯ ตั้ง
พระศรีวิราชเป็นพี่พระสุนทรราชวงศา เจ้าเมืองยโสธร แล้วมีอุปฮาด
ราชวงศ์ราชบุตรยังว่างอยู่หาไม่ พระสุนทรราชวงศา จะชอຍใจ
ผู้ใดเป็นอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรก็ให้เลือกสรรต จะได้จักแรงตั้งแ่ง
ขึ้นไปช่วยพระสุนทรราชวงศ์รักษาย่านรักษาเมืองทำราชการฉลองพระ
เดชพระคุณต่อไป พระสุนทรราชวงศาให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า
ท้าวสุริยวงศ์ เป็นบุตรอุปฮาด ท้าวชิตยเป็นบุตรท้าวเงินศรีสุราษฎร์
ท้าวพิมสารเป็นบุตรอุปฮาด ท้าวสุพรหมเป็นบุตรพระสุนทรราชวงศา
เป็นคนเทือกเถาได้ทำราชการมาช้านานรู้ขนบธรรมเนียมการบ้านเมือง
พอจะเป็นที่อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรพระศรีวิราชได้ ขอรับพระราชทาน
ท้าวสุริยวงศ์เป็นอุปฮาด ท้าวชิตยเป็นราชวงศ์ ท้าวพิมสารเป็นราชบุตร
ท้าวสุพรหมเป็นพระศรีวิราช ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณด้วย
พระสุนทรราชวงศาต่อไป จึงทรงพระราชดำริเห็นว่าท้าวสุริยวงศ์
ท้าวชิตย ท้าวพิมสาร ท้าวสุพรหมก็เป็นบุตรหลานพระสุนทรราชวงศา
คนเก่า ควรจะชุบเลี้ยงให้มียศถาศักดิ์ โดยลำดับกันตามผู้ใหญ่
ผู้น้อย ซึ่งพระสุนทรราชวงศาขอท้าวสุริยวงศ์เป็นที่อุปฮาด ท้าวชิตย
เป็นที่ราชบุตร ท้าวสุพรหมเป็นที่พระศรีวิราชนั้นไปรคเกล้า ฯ ให้
พระราชทานนามสัญญาบัตร ประทับพระราชลัญจกรตั้งท้าวสุริยวงศ์เป็น
อุปฮาด ท้าวชิตยเป็นราชวงศ์ ท้าวพิมสารเป็นราชบุตร ท้าวสุพรหม

๕

เป็นพระศรีวรวงษ ท้าวสุริยวงศ์เป็นที่อุปฮาด ให้พระราชทานพานหมาก
เงินปากจำหลักกลดีย์บัว ๑ เครื่องในเงินถมเขี้ยวปริกทองคำ คือ ยวง
หมาก ๒ ฝอย ๒ ตลขลิบ ๑ ซองพลู ๑ ซองขุหรี ๑ มีดหมาก
เล่ม ๑ รวม ๘, เป็นสำรับ ๑ คนโทเงินถม ๑ กระโถนเงินถม ๑
รวมเป็น ๒, สำรับ ๑ สัปทนแพรวิวแดง ๑ เสื้อเข็มชายวิวขาว ๑
แพรสัดตชลิบ ๑ ผ้าคำบกทองมีชัยใน ๑ แพรหงอนไก่ลาย ๑ ผ้า
ปุมเขมรผืน ๑ รวมเป็น ๕ ท้าวชติยผู้เป็นที่ราชวงศ์พระราชทานถาด
หมากเงิน ๑ คนโทเงิน ๑ เสื้อเข็มชายกำนแย่ง ๑ แพรสัดตชลิบ ๑
ผ้าสำนวิลาตผืน ๑ แพรหงอนไก่ลาย ๑ ผ้าปุมเขมร ๑ ท้าวพิมสารผู้
เป็นที่ราชบุตรพระราชทาน เสื้อเข็มชายคอกใบพลูเทิม ๑ แพรสัดต
ชลิบ ๑ ผ้าสำนวิลาต ๑ แพรหงอนไก่ขาวผืน ๑ ผ้าปุมเขมรผืน ๑
ท้าวสุพรหมผู้เป็นที่พระศรีวรวงษพระราชทาน เสื้อเข็มชายคอกใบพลู
เทิม ๑ ผ้าสำนวิลาตผืน ๑ แพรหงอนไก่ผืน ๑ ผ้าปุมเขมรผืน ๑ เป็น
เครื่องยศถาคัด ให้ท้าวสุริยวงศ์เป็นที่อุปฮาด ท้าวชติยเป็น
ที่ราชวงศ์ ท้าวพิมสารเป็นที่ราชบุตร ท้าวสุพรหมเป็นที่พระศรีว
รวงษ ขึ้นมารับราชการรักษาย่านเมือง และชำระกิจสุขทุกข์ของราษฎร
พร้อมด้วยพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองท้าวเพี้ยตามอย่างธรรมเนียมสืบ
มาแต่ก่อน ให้อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีวรวงษพึงบังคับ
บัญชาพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง ให้ท้าวเพี้ยผู้ใหญ่ผู้น้อยในมือง
ยโสธรพึงบังคับบัญชาอุปฮาดราชวงศ์ ราชบุตรพระศรีวรวงษ แต่คง
ชอบด้วยราชการ จงประนอมประนอมกันตามฉันทุใหญ่ผู้น้อย จะมีการ

ศึกสงครามและราชการบ้านเมืองประการใด ก็ให้บัญชาหาหรือพระ
สุนทรราชวงศาให้พร้อมมูลกัน อย่างมีความรักเกี่ยวข้องเอื้อเฟื้อแก่กัน
กันให้สืบราชการแผ่นดินไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่งได้ ประการหนึ่งให้
อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรพระศรีสุวรรณเจ้าน้ำใจ โดยอภัยญาติพี่น้องท้าวเพี้ย
ไพร่บ้านพลเมืองลูกกำพร้าให้ใคร่ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข อย่า
กระทำข่มเหงเบียดเบียนพิช่าวไพร่ให้ไต่ความยากแค้นเดือดร้อน ประการ
หนึ่งท้าวอาวามแห่งไตฮ่าตปรักหักพังอยู่ ก็ให้อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร
พระศรีสุวรรณอุปฮาดหรือพระสุนทรราชวงศา และอัครชนนญาติพี่น้อง
ท้าวเพี้ยไพร่บ้านพลเมืองช่วยกัน ปฏิสังขรณ์ซ่อมแปลงตกแต่งขึ้นไว้ ให้
มั่นคงงามดี จะได้เป็นกองการก่ดลสืบไปภายหน้า อนึ่ง
โปรดเกล้าฯ ให้จันทรย์ทำภษาซื้อขายฝันทันแต่ตามพวกจีน คนที่ไว้ผม
เป็นเพศไทยห้ามไม่ให้ซื้อขายฝันทัน ความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัตินั้น
แล้ว ให้อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร พระศรีสุวรรณเจ้าข้าญาติพี่น้อง
ข้าวไพร่อย่าให้คบหาพวกฝันทันซื้อขายฝันทัน เป็นไรผู้ร้ายดลลักทรัพย์
สิ่งของทองเงินเครื่องอันมณีของ สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร
การทำให้เสียภัยพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใด
สิ่งหนึ่งได้ ถัดถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้อุปฮาดราชวงศ์
ราชบุตร พระศรีสุวรรณ บ้านแก้วพระสุนทรวงศ์เจ้าเมืองท้าวเพี้ย
วงศารวม ร่วมกันดูแลรักษาพระพุทธรูปเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า
บ้ายหน้ายี่กรุงเทพ... ความดวดยบั้งกรมกระทำสืบสานสืบด้วยท้อได้

ผาดระออง ๆ ส้มเตี๊ยะพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์
 สัจจาบัตร ๒ ครั้งตามอย่างธรรมเนียมเสมอทุกปีสืบไป

สารตรามาณวัน ๔๗^{๑๑} ค่ำ ปีระกาตรีศก

ร่างทรานี้ พระราชเสนาทำ ๆ แล้วพระราชเสนามาส่งให้สั่งว่า
 กรายเวียน ๆ พณ ๆ สมนุ้ยยกแล้ว มีบัญชาสั่งว่าให้มิไปตาม
 ร่างทรานี้เถิด

วัน ๑๗ ค่ำอัฐมาส ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีวิฆเนศวรไปรับตรา
 คังที่จวนไปแล้ว

คำขรรวมเนียม

เดิมเรียกคำขรรวมเนียม พระศรีวรวราชเป็นเจ้าเมือง คำตัง ๒ ชั่ง
คำตรา ๑ ชั่ง คำเข้ดเสีร ๕ คำลึง ๑ บาท รวม ๓ ชั่ง ๕ คำลึง
๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง ๑๕ คำลึง ทัง ๑ ชั่ง ทรา ๑๐ คำลึง เข้ดเสีร
๕ คำลึง แบ่งตัง ๑ คำลึง วยสัง ๑ คำลึง สังกขยกเจียต ๓ บาท
ทรา ๑๐ คำลึง เข้ดเสีร ๕ คำลึง %.

ท้าวสุริยะเป็นอุปฮาด คำตัง ๑ ชั่ง ๑๐ คำลึง ทรา ๑๕ คำลึง
เข้ดเสีร ๕ คำลึง รวมเป็น ๒ ชั่ง ๑๐ คำลึง ๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง
๕ คำลึง %.

ท้าวชิตยะเป็นราชวงศ์ คำตัง ๑ ชั่ง คำตรา ๑๐ คำลึง คำ
เข้ดเสีร ๕ คำลึง ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๑๕ คำลึง ให้ ๑๗ คำลึง %.

พระศรีวรวราชกับราชบุตร ๒ คน คำตัง ๑๕ คำลึง คำตรา ๗
คำลึง ๒ บาท คำเข้ดเสีร ๕ คำลึง ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๗ คำลึง
๓ บาท ราชบุตรให้ ๑๐ คำลึง พระศรีวรวราชให้ ๗ คำลึง %.

อุปฮาด ๑ ชั่ง ๕ คำลึง ทัง ๑๕ คำลึง ทรา ๕ คำลึง เข้ดเสีร
๕ คำลึง แบ่งตัง ๑๕ คำลึง วยสัง สังก และขยกเจียต ๑ คำลึง ๓ บาท
ทรา ๕ คำลึง เข้ดเสีร ๓ คำลึง ๑ บาท %.

ราชวงศ์ ๑๗ คำลึง ทัง ๗ คำลึง ทรา ๕ คำลึง เข้ดเสีร
๕ คำลึง แบ่งตัง ๗ คำลึง สังกขยกเจียต ๑ คำลึง ๓ บาท ทรา ๕
คำลึง เข้ดเสีร ๓ คำลึง ๑ บาท %.

ราชบุตร ๓๐ ตำลึง ๕ ตำลึง ๓ ตำลึง ๑ บาท ทรา ๑ ตำลึง ๒ บาท
 เบ็ดเสร์ ๕ ตำลึง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ ตำลึง ๑ บาท สังกษยกเจียก
 ๑ ตำลึง ๓ บาท ทรา ๑ ตำลึง ๒ บาท เบ็ดเสร์ ๓ ตำลึง ๑ บาท %.

พระศรีวรวราช ๘ ตำลึง ๕ ตำลึง ๑ บาท ทรา ๑ ตำลึง
 ๒ บาท เบ็ดเสร์ ๓ ตำลึง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ ตำลึง ๑ บาท สังกษยก
 เจียก ๑ ตำลึง ๓ บาท ทรา ๑ ตำลึง ๒ บาท เบ็ดเสร์ ๓ ตำลึง
 ๑ บาท %.

พระบรมราชาโฆวาท

สำหรับเมืองศรีสทิงค์กัน เมืองมโนรม

วันพุธขึ้น ๘ ค่ำ เดือนอ้าย ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๑๒๒๓

ด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชาโฆวาท ให้ขึ้นวณเร่งรบเป็นที่เมืองศรีสทิงค์กันผู้สำเร็จราชการเมืองมโนรม บังคัมมิญชาว่าราชการรักษาย่านเมือง คัดสินสำเร็จกิจสุขทุกข์ของราษฎรตามพระราชกำหนดกฎหมายจงเป็นยศเป็นธรรม ให้พร้อมมูลกันณศาลากลางอย่าให้กอบไปก้วยโลกและฉันทาโทษา ฤษยา พยาบาท ถือเป็รียบแก่งแย่งกันให้เสียราชการแผ่นดินไป อย่าให้ราษฎรไ้ความยากแค้นเดือดร้อนแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งไ้ อนึ่งจะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีถ้อยความราษฎรโดยมูลคดี อย่าให้ตั้งอยู่ในอคติทั้งสี่คือ ฉันทาคติ โทษาคติ โมหาคติ ฤษยาคติ อย่าให้กอบไปก้วยความอริสา ฤษยา พยาบาทจองเวร ให้พิจารณาเป็นยศเป็นธรรมโดยอุเบกขาญาณอันประเสริฐอย่าให้อาศัย อาชรรวม เห็นแก่หน้ายศคุณและอามิสสินจ้างดินนบน เข้าก้วยฝ่ายใดก้วยฝ่ายจ้บเลย กลัยเท็จเป็นจริงกลัยจริงเท็จกลัยเกล็ดอนเนอความให้ พันเพื่อนไป ให้ราษฎรไ้ความยากแค้นเดือดร้อนและกระทำให้ผิดด้วย พระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งไ้ ประการหนึ่งให้เมืองศรีสทิงค์กันมีน้ำใจโดยอ้อมเมตตากรุณา

ทำนุบำรุงสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมืองลุดค้า
 วาณิชให้ชักชวนกันทำบุญให้ทานจำเรี่ยเมตตาภาวนาสกยฟังพระธรรม
 เทศนารักษาศีล ๕ เป็นนิจศีล ศีล ๘ เป็นอธิมกศีล และให้ตั้งชย
 ในทศกัศกรรวมดโดยพระราชกำหนดซึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานข
 มาสำหรับเมือง จะไต่พาทวีไปสู่สศคฤมิอันประเสริฐ ประการหนึ่ง
 ให้ยารุงพระสงฆ์สามเณรผู้เล่าเรียนฝ่ายคันถธุระ วิปัสสนาธุระ จงทุก
 พระอารามจะได้เป็นกถการกุศลสืบไปภายหน้า ประการหนึ่งให้ตรวจ
 ตราพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ พระอุโบสถ
 พระวิหารการเปรียญอุทวารามแห่งใดปรักหักพังคร่ำคร่าหมองชย ก็ให้
 ชักชวนหลวงขุนนางอาณาประชาราษฎรปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ให้รุ่งเรืองสุกใส
 ถาวรสืบไปภายหน้า อย่าให้วัดวาอารามพระพุทธรูปปรักหักพังคร่ำ
 หมองชยไต่ อนึ่งเข้าเป็นกระที่ราชการ ถัดถึงเทศกาลทำไรมา ก็ให้
 ตักเตือนว่ากล่าวแก่อาณาประชาราษฎรให้ชักชวนกันทำไรนาให้เต็มภูมิ
 ถานให้ไต่ผลเม็ดเข้าจงมาก จะได้เป็นกำลังราชการและทำบุญให้ทาน
 เป็นกถารกุศลสืบไป อนึ่งช่วยษาอากรซึ่งชนท้องพระคลังมีชยใน
 เมืองนโหมมมาจะน้อยเท่าใด ถึงงวดจงจะส่งชองก็ให้เมืองศรีสัตนกัน
 ว่ากล่าวแก่นายอากร เจ้าหมื่นนายกองให้คุ้มช่วยษาอากรของหลวงส่ง
 ไปส่งกรมกรุงเทพ ฯ เรงทุกวงทุกขี อย่าให้ช่วยษาอากรค้างส่งงวดส่งช
 ไปให้ อนึ่งให้เมืองศรีสัตนกันผู้กำชยว่ากล่าวแก่เจ้าพนักงานให้ตรวจ
 จากทำนุบิยศรสกลาง ครวแก่สำหรับใส่ชยไว้ กักขยคิดกัน และคาน
 ชนในชยนั้นออกตั้งโตเข้ารวคปรักหักพังชย ก็ให้เมืองศรีสัตนกันตักเตือน

ว่ากล่าวเร่งรัดกรมการ ชาวท่านเจ้าพนักงานให้ตกแต่งซ่อมแซมขึ้นไว้ให้มั่นคงงทุกแห่งทุกตำบล อย่าให้ชำรุดปรักหักพังอยู่ได้ อนึ่งทุกวันนี้การศึกสงครามยังไม่สงบ ให้เมืองศรีสิทธิกันกรมการดูแลทำนุบำรุง ผู้ใดของอาชสามารถแก้วักฉ้อหาญก็ให้จัดแจงตั้งแต่งเป็นหลวงชน หมั่นนายหมวตนายกองควบคุมไพร่ไว้เป็นหมวตเป็นกองงพร้อมกัน มีการตรวจศีลธรรมคุกคามคนประการไถจะไต่จะเกณฑ์ทันราชการ ประการหนึ่งให้เมืองศรีสิทธิกันรัฐสำบัญญัติเลขไพร่บ้านพลเมืองสมสังกักพันข้าพระโยมสงฆ์ช่วยช่องกองช่างตราภูมิคุ้มห้ามมิอยู่ในเมือง มโนรมมากนั้อยเท่าไร และเลขพลเมืองเลขท่านเลขกองนอกคงได้สักหมวตสักกองไว้เท่าใดให้คัดเอาบัญชีมาอ่านดูให้รู้จำนวนไว้ มีราชการคุกคามจะไต่เกณฑ์ใช้ราชการทันทั่วทั้งที่ อนึ่งเลขหมวตเลขกองใด ซึ่งเกี่ยวข้องกับมูลนายไปแอบแฝงอยู่ มิได้สักหลังมิใช่ราชการแผ่นดิน ให้เมืองศรีสิทธิกันว่ากล่าวชักชวนเข้ามาให้ตั้งบ้านตั้งเรือนทำมาหากินตามภูมิลำเนาให้บ้านเมืองมั่งคั่งจะได้ใช้ราชการ อนึ่งให้เมืองศรีสิทธิกันตรวจตราดูบนกระสุนดินค้ำมีอยู่สำหรับเมืองมากนั้อยเท่าใด คืออยู่เท่าใด ชำรุดเท่าใด และชำรุดพอจะตกแต่งได้ก็ให้ตกแต่งซ่อมแซมขึ้นไว้ให้ดี เอาขนออกซีกส์โซมน้ำมันเอาดินออกตากแดดจนเองๆ อย่าให้ดินอับรา ขึ้นเป็นสนิมแต่ขอกหนึ่งใด อนึ่งเทศกาลพระราชพิธีตรุษสารทก็ให้เมืองศรีสิทธิกันกรมการและหลวงชนหมั่นนายอำเภอแขวงเมืองมโนรมมาพร้อมกันฉวีวาอารามกราบถวายบังคมกระทำสัตย์ต่อใต้ฟ้าละของ ฯ สมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว รัยพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัจจาบัตร ๒ ครั้งตามอย่าง
 ธรรมเนียมจงทุกข้อย่าให้ขาด ประการหนึ่งให้เมืองศรีสัตนากันแต่งหลวง
 ขุนหมื่นกรมการนายบ้านนายอำเภอ ที่สัดยศเสมียนคงดี คุมไพร่พลจ
 สมควรไปลาตกระเวนจับโจรผู้ร้ายในแขวงเมืองมโนรมจเนียง ๆ อย่า
 ให้โจรผู้ร้ายทำร้ายแก่อาณาประชาราษฎร์ได้เป็นอันขาดทีเดียว อนึ่งหลวง
 ขุนหมื่นที่ไคว่างอยู่หาตัวมิได้ ก็ให้เมืองศรีสัตนากันปลูกษาค่วยขุนปลัด
 และกรมการ จักเอาผู้ซึ่งมีสติกำลังมั่นคงดี ทั้งเป็นหลวงขุนหมื่นให้
 ครอบตำแหน่งที่ อย่าให้ว่างอยู่ได้ จะจักเอาผู้ใดเป็นที่ใดก็ให้ชักออกไป
 ให้แจ้ง จะได้ให้เจ้าพนักงานมีตราตั้งขึ้นมารับราชการตาม ตำแหน่ง
 ที่สับไป อนึ่งถ้าราษฎรมิก็จสขทุกขมาให้การกฏหมายกล่าวโทษกัน
 ค่วยเนอความประการใด ก็ให้เมืองศรีสัตนากันปลูกษาค่วยขุนปลัด
 กรมการใส่ท่วยพระธรรมณูญเป็นกระทรวงไคสั่งให้เจ้ากระทรวงพิจารณา
 จงทุกขุ อย่าให้แปลกกระทรวงล่วงกรมไค อนึ่งห้ามอย่าให้เมืองศรี
 สัตนากันกระทำข่มเหงฉุดลากลูกสาวหลานสาวอาณาประชาราษฎร์มาเป็น
 ภรรยาให้ราษฎรไคความยากแค้นเคือครอันแต่สิ่งไคสิ่งหนึ่งไค และ
 ว่ากล่าวมาทางนตามกฏหมายอย่างธรรมเนียมโดยประมาณ ให้เมือง
 ศรีสัตนากันดูพระราชกำหนดโดย พระราชโองาทนึ่งจเนียง ๆ ให้เงินปาก
 เงินใจไว้จิงทุกข้อยทุกขะทง จะไคยังคืบบัญญัติว่ากจิราชการสับไป ถ้า
 ราชการผันแปรประการไคก็ให้คิคอ่านผ่อนปรนผันแปรโดยข้อราชการให้
 ชอบจงทุกขะการ สุกแต่อย่าให้เสียราชการแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวแต่สิ่งไคสิ่งหนึ่งไค อนึ่งกรุงเทพ ๆ ไปรกเกล้าให้จันรับทำ

ราชชนนีชายฉกรรจ์พวกเดียวกัน
 คนที่เป็นเพศไทยห้ามไม่ให้ช้อน
 ชายฉกรรจ์ชายฉกรรจ์
 ความแจ้งอยู่ในพระราชกติกาคั้งตีพิมพ์แจกไปถึง
 เจ้าเมืองกรมการหัวเมืองปากไตฉายเห็นคนนั้นแล้ว ให้เมืองศรีสัตนาคิน
 กำกับห้ามปรามบุตรภรรยาเสมียนทนายข้าว่าไพร่ทาส อย่าให้คบหา
 พากัน ช้อนชายฉกรรจ์ชายฉกรรจ์ และทำลายพระพุทธรูปพระสถูป
 พระเจดีย์พระศรีมหาโพธิ์พระอุโบสถพระวิหารการ เปรียบญวี่ควาอาราม
 มาข้างเขาภูพาน ฆ่าสัตว์อันมีคุณ ช้อนชายสิ่งของต้องห้าม กระทำ
 ข่มเหงผิดซึ่งผิดพระบัญชาประหารราษฎรถูกคำพาดพิงลงเอาผลศอกของ
 เจ้าเมืองเป็นโจรผู้ร้ายกระทำผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปราม
 ทั่วไทม์ ถ้ามีผู้มาฟ้องร้องว่ากล่าวพิจารณาเป็นสัจจะเอาตัวผู้กระทำผิด
 เป็นโทษตามโทษานุโทษ และจะเอาตัวเมืองศรีสัตนาคินซึ่งมิได้กำชับ
 ว่ากล่าวเป็นโทษด้วย

พระบรมราชาท้าวให้ไว้ฉนวน ๕๑๑ คำประกาศครุฑ

สารตราตั้งพระยาอนุชิตเป็นพระยาปราจีนบุรี
วันอาทิตย์ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๑๒๒๓

สารตรา เจ้าพระยาจักรีฯ มาถึงพระปลัดหลวงยกกระบัตรกรมการ
ผู้รักษาเมืองปราจีนบุรี พระกำแหงมहिมา เจ้าเมืองกะบิล พระภักดีเทศ
เจ้าเมืองปจันตคาม หลวงบริบูรณ์เสียบงเจ้าเมืองวัฒนานคร หลวงเหี่ยม
ใจหาญเจ้าเมืองอรัญประเทศ

ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเห็นเกล้าฯ สั่งว่า พระยาปราจีน
บุรีเข้ามาเฝ้าทูลละอองฯ ก็พอเจ้าพระยาธรรมาธิกรณช่วย โปรกให้พระยา
ปราจีนบุรีอยู่รักษาพยาบาลอาการหาคลายไม่ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ
ถึงแก่อนิจกรรม จึงโปรดเกล้าตั้งพระยามหาอำมาตย์ไปเป็นที่เจ้าพระยา
ธรรมาธิกรณจางวางกรมวัง ตั้งพระยาปราจีนบุรีเป็นที่พระยามหา
อำมาตย์ทำราชการอยู่ณกรุงเทพ ฯ แล้ว และเมืองปราจีนเป็นเมือง
หน้าด่านมีเมืองชนหลายเมือง เลขพลเมืองไทยลาวเขมร และเลข
ไพร่หลวงไพร่สมสังกัดพันเลขของส่วยส่วยสนปนกันอยู่มาก แล้วก็
เป็นเมืองคั่นทางที่ประชุมพลกองทัพ รัชสั่งข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการ
ลาวเขมรเข้าออกไปมา ราชการส่งของส่วยของเกณฑ์ไม่ขาดราชการ
สำหรับบ้านเมืองมีมาก ทั้งศกภิกษุความของราษฎรที่เมืองปราจีนบุรีเมืองชน
ก็มีชุกชุม ในกาลนี้ราชการทางเมืองเขมรก็ยังคิดราชการอยู่ ทรง
พระราชดำริเห็นว่าพระยาอนุชิตชาญไชยจางวางกรมพระตำรวจขวา ใ้ทำ

สารตราตั้งพระยาอนุชิตเป็นพระยาปราจีนบุรี
วันอาทิตย์ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๑๒๒๓

สารตรา เจ้าพระยาจักรีฯ มาถึงพระปลัดหลวงยกกระบัตรกรมการ
ผู้รักษาเมืองปราจีนบุรี พระกำแหงมहिมา เจ้าเมืองกะบิล พระภักดีเทศ
เจ้าเมืองปะจันตคาม หลวงบริบูรณ์เลียบยังเจ้าเมืองวิฆนานคร หลวงเทียม
ใจหาญเจ้าเมืองอรัญประเทศ

ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า พระยาปราจีน
บุรีเข้ามาเฝ้าทูลละอองฯ ก็พอเจ้าพระยาธรรมาธิกรณช่วย โปรทให้พระยา
ปราจีนบุรีอยู่รักษาพยาบาลอาการหาคลายไม้ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ
ถึงแก่นิจกรรม จึงโปรทเกล้าตั้งพระยามหาอำมาตย์ไปเป็นที่เจ้าพระยา
ธรรมาธิกรณจางวางกรมวัง ตั้งพระยาปราจีนบุรีเป็นที่พระยามหา
อำมาตย์ทำราชการอยู่ณกรุงเทพฯ แล้ว และเมืองปราจีนเป็นเมือง
หน้าด่านมีเมืองขึ้นหลายเมือง เลขพลเมืองไทยลาวเขมร และเลข
ไพร่หลวงไพร่สมสังกัดทัพหลวงของส่วยส่วยสนนกันอยู่มาก แล้วยังเป็น
เมืองต้นทางที่ประชุมวิปลกของทัพ รัยส่งข้าหลวงเจ้าเมืองกะบิล
ลาวเขมรเข้าออกไปมา ราชการส่งของส่วยของเกณฑ์ไม่ขาดราชการ
สำหรับบ้านเมืองมีมาก ทั้งคดีความของราษฎรที่เมืองปราจีนบุรีเมืองขึ้น
ก็มีชุกชุม ในกาลนี้ราชการทางเมืองเขมรก็ยังคิดราชการอยู่ ทรง
พระราชดำริเห็นว่าพระยาอนุชิตชาญไชยจางวางกรมพระตำรวจขวา ใ้ทำ

ราชการตลอดพระเศวตพระศอกอยู่ในกรมพระตำรวจรช้านาน แล้วก็
 ไปรดีให้คอกไปยักทัพตั้งอยู่ณเมืองพระตะบองเพราะราชการทางเมืองตมมีชัย
 นั้นปีเคยรู้เขาระแ่งต่าง รัชชยวาทการที่พระเเป็นที่มีดำเริ่จราชการเมือง
 ต่างพระเนตรพระกรรณได้ จึงไปรดีเกล้าพระราชทานนามสัญญาบัตร
 ประชัษนพระ พลัญจกร ครังพระยาอนุชิตชาณุไชยเป็นที่พระยาอภัยมนตรี
 ศิริสุริยราชสมบัติทร นรินทรมาศขามหาพิชัยสงครามผู้สำเร็จราชการ
 เมืองปราจีนบุรีดศศิกินา ๓๐๐๐ ไร่ ให้พระราชทาน ใต้ทองคำ ๓
 คนไททองคำ ๓ กระโถนทอง ๑ ประคำทองสาย ๑ กระบี่ขง ๕ ขง
 เถม ๓ หมวกตมขบรอกทกาห้อยทอง ๑ เสื้อทรงประพาศตัว ๑ เสื้อ
 เข็มขายตัว ๑ ผ่าฝืน ๑ แพรขาวเพลิง ๑ ผ้าขุ่มฝืน ๑ เปนเครื่องยศ
 บรรดาศักดิ์ออกมามีวราชการตตสินสำเร็จกิจธุชทุกชของราษฎรเมือง
 ปราจีนบุรีเมืองชนพรหมด้วยพระปลัดด้วยหลวงยกกระบัตรกรมการ ให้
 พระปลัดหลวงยกกระบัตรกรมการเมืองปราจีนบุรี เจ้าเมืองกรมการเมือง
 กบิลบุรีเมืองปจันตคาม เมืองวัฒนานคร เมืองอรัญประเทศพงขังคัย
 ัญญาษาพระยาปราจีนบุรีแต่ซึ่งซอด้วยวราชการ ขยำมีความรังเกียจถือ
 เปรียบแก่งแย่งกันให้เสียวราชการแผ่นดินไปแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้

(๑) ที่เมืองนครนายกนั้นก็มีตรากำกับออกไปให้พระนครนายก
 ว่าราชการบ้านเมืองให้ ถ้ามีเหตุการณสิ่งใดเกิดขึ้นหรือเป็นความโจรผู้ร้าย
 เสียหนนามแผ่นดินชั้ใหญ่ พระนครนายกกรมการพิจารณาว่ากล่าวการ
 จะไปชักชวนอย่างไรก็ให้พระนครนายกกรมการมาปลุกษาหาหรือพระยา
 ปราจีนบุรี ให้พระยาปราจีนบุรีขังคัยการบ้านเมืองให้ถูกต้องตามกฎหมาย
 และช่วยพระนครนายกช่วยกรมการชำระความโจรผู้ร้ายให้ ไค้ตัวเงินคืน

เชิง ^๑อย่าให้ผู้ร้ายพวกเพื่อนผู้ร้ายพากันทำร้ายอาณาประชาราษฎรใน
แขวงบ้านเมืองต่อไป ^๒แต่ความเข็ดหลั่งใจเล็กน้อยนั้นพระนครนายก
กรมการเคยชำระว่ากล่าวมาแต่ก่อนอย่างไร ก็ให้ชำระว่ากล่าวตามเคย

(๒) ให้พระยาปราจีนบุรีรักษาสัตย์สุจริตและคิโชนอ้อมทำนุ
บำรุงเจ้าเมือง กรมการไพร่บ้านพลเมืองให้ช้อยเย็นเป็นสุขจงทุกบ้านทุก
เมือง จะมีราชการและคดีอุบายความสิ่งใด ก็ให้ปลุกษาพระปลัดกรมการ
ผู้ใหญ่ให้เห็นพร้อมกัน ^๓อย่าทำเอาแต่ใจให้ผิดแบบอย่างบ้านเมืองไต่
ชนงดาตงเทศกาดพระราชาพิพิศตรุษสารท ^๔ก็ให้พระยาปราจีนพร้อมด้วย
เจ้าเมืองกรมการณพระอุโบสถพระวิหารกราบถวายบังคมกระทำสัตยานุ-
สัตย์ถวายต่อไต่ฟ้าละออง ^๕รับพระราชทานน้ำพระพิพิศตรุษจาปีละ ๒ ครั้ง
ตามอย่างธรรมเนียมเสมอมาทุกปี ^๖ชนงเงินรับทำราชการช้อยช้อยกันแต่
ตามพวกจีน คนที่เป็นแม่ทัพห้ามไม่ให้ช้อยไม่ให้ชายฉันทุณ ความ
แจ้งอยู่ในพระราชบัญญัติแล้ว ^๗ให้พระยาปราจีนบุรีตรวจตราดูแลนคร
หลานกรมการไพร่บ้านพลเมือง ^๘อย่าให้คบหาพากันช้อยฉันทุณ
คยหากัน ^๙ป็นโจรผู้ร้ายระทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ห้าม
ปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นอันขาดทีเดียว ^{๑๐}และพระบรมราชา-
วาทสำหรับทีนี้ ^{๑๑}ใครเขียนขึ้นกระต่ายประตัยควาพระราชสีห์มอชอกกมา
ด้วยแล้ว ^{๑๒}ให้พระยาปราจีนบุรีหมั้นคู่พระบรมราชาวาทให้เงินปากชั้นใจ
จะได้บังคัยการบ้านเมืองให้ถูกต้อง ^{๑๓}แล้วให้เอาพระบรมราชาวาทอ่าน
ให้กรมการฟังระให้ปฏิบัติสืบไป

สารตรามาณวัน ๑๓ & คำ ประกาศครีคัก

